

BİR BEKTAŞİ FÜTÜVVET-NÂMESİ

M. Fatih KÖKSAL*
Kamil Ali GIYNAŞ**

Özet

Bektaşilik ve kaynağını Arap fütüvvetinden almakla birlikte, zamanla başta şecere-nâmeler olmak üzere yerli kaynaklarını ve kültürünü oluşturmayı başaran Türk Ahiliği, Türk toplumunu uzun süre etkileyen iki kardeş oluşum olarak temayüz etmektedir. Ahilik, erkân ve âdâbı ile tarihi süreç içinde yok olmuş bir oluşum iken Bektaşilik ciddi dönüşüm ve değişimler geçirmiş de olsa varlığını hâlâ devam ettirmektedir. Bununla birlikte Alevîlik gibi Bektaşilik hakkında da bilgilerin daha ziyade şifahi (sözel) yolla günümüze aktarıldığı da söylenegelen hususlardandır. Bu hükmün haklılık payı olmakla birlikte Bektaşilik büsbütün yazılı kaynaklardan yoksun bir tarikat değildir. Bektaşilik kültürünün özellikle ritüellerini anlamada kayda değer yazılı kaynaklarından birini de “fütüvvet-nâmeler” oluşturmaktadır. Bu yazının konusunu, sayısı çok da fazla olmayan anonim bir el yazması Bektaşî fütüvvet-nâmesinin değerlendirilmesi ve metni oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bektaşilik, Ahilik, Fütüvvet-nâme, erkân, âdâb

A BEKTASHIAN FUTUVVETNAME

Abstract

Bektashism and Turkish Akhism, while Arab futuvvet is the source of it, succeeding in creating especially sejherename and indigenous resources and its own culture, appears as affecting Turkish society a long period of time like two sister formation. Despite Akhism have disappeared with its rules and manners in the historical process, but, Bektashism still continues despite a serious transformation and changes undergone. However, is always said that like Alavism, information about Bektahism, has been transfered to the present time with verbal way. This provision can be justified but Bektashi sect is entirely not a lack of written resources. Especially in understanding rituals of culture of Bektashism, futuvvetnames are significant resources. The subject of this article is text analysis and evaluation of anonymous manuscript Bektashi futuvvetname the number of which is not much

Keywords: Bektashism, Akhism, Futuvvetname, rules, manners

*Prof. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

*Arş. Gör., Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Giriş

Bektaşilik, daha çok sözlü kültürden beslenen bir tarikat olarak bilinmektedir. Ancak, Bektaşiliğin yazılı kaynaklar bakımından büsbütün fakir olmadığı, özellikle son yıllarda yapılan türlü yayınlarla ortaya çıkmaktadır. Bu yayın zenginliğinde Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi'nin yayınlarıyla bu araştırma merkezimizin yayın organı olan Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Dergisi'nin rolünü özellikle teslim ve takdir etmek gerektiği kanaatindeyiz.

Bektaşiliğin yazılı kaynakları arasında Buyruk, Makâlât, Vilâyet-nâme, Fazilet-nâme, Kitâb-ı Dâr, Abdal Mûsâ Vilâyet-nâmesi, Kitâb-ı Cabbâr Kulu, Besmele Tefsiri... gibi kitapların yanı sıra edebî birer tür mahiyetindeki cenk-nâmeler, menâkıb-nâmeler, erkân-nâmeler, şecere-nâmeler, icazet-nâmeler ve fütüvvet-nâmeler gibi çoğu anonim olan eserler yer almaktadır.

İslâm dünyasında VIII. yüzyılda Irak ve İran'da başlayıp zamanla tasavvuf çevrelerine ve meslekî teşekküllere nüfuz eden fütüvvet kavramını konu edinen ve giderek bu teşekküllerin bir çeşit nizam-nâmesi hüviyetine bürünen risalelere genellikle fütüvvet-nâme adı verilmektedir (Ocak 1996: 264).

Sözünde durma, doğruluk, güven verme, eli açıklık, alçak gönüllülük, bağışlayıcılık, dindarlık, başkasının ayıbını görmemek gibi kuralları kapsayan fütüvvet-nâmeler, Ahilikle birlikte Bektaşilik, Rufâilik, Kalenderilik, Melâmilik, dahası Yeniçeri sakaları gibi tarikat ve teşkilâtlarca da benimsendi. Her biri, kendi örgütlerine özgü özellikler içeren irili ufaklı fütüvvet-nâmeler yazdılar (Köksal 2008: 76-77).

Risâle-i Fütüvvet-name

Bu yazının konusu olan eser de Bektaşilikle ilgili bir fütüvvet-nâmedir. Fütüvvet-nâme, M. Fatih Köksal'ın şahsî kütüphanesinde Yz. 92/5 numarada bulunan bir risaleler mecmuasının 71b-87a sayfaları arasında yer alan 16 varaklık bir eserdir.

Bektaşî Fütüvvet-nâmesi, “Risâle-i Fütüvvet-nâme” başlığıyla başlar. Bu başlıktan sonra bir dua ve hemen ardından ayine başlanırken okunan “Tercümân” başlığı altında eşik tercümanı¹ yer almaktadır. Bu tercümandan sonra talibin, şeyhin önüne giderken okuduğu kadem tercümanları ve hatâ tercümânı yer almaktadır.

Bu tercümânlardan sonra, “bel bağlama” esnasında okunan tercüman ve talibe verilen nasihatler vardır.

“Der-Beyân-ı Üstâd-ı Nefs” başlığı altında ise tâlibe sorulan sorular ve cevaplar yer almaktadır. Fütüvvet geleneginde âdâb ve erkânı havi birtakım kalıp sorular vardır ki her fütüvvet ehli bunları bilmek zorundadır. Gerek merasimlerde bir değerlendirme vasıtası olarak ve gerekse bir başka şehre gittiğinde fütüvvetteki

derecesinin tesbiti için bu sorularla karşılaşılabılır (Torun 1998: 239). Metinde soruların, “eger sorsalar” girişiyle sorulması, cevaplardan önce, “cevâb vir kim” şeklinde bir ifadenin kullanılması bu sorulara karşı talibin daha önceden hazırlıklı olması gerektiğini göstermektedir.

Soru ve cevaplardan sonra “Salavât-nâme-i Sagîr (Küçük Salavat-nâme)” bulunmaktadır. Salavat-nâme-i Sagîr’de Hz. Muhammed, Hz. Hatice, Hz. Fatıma ve başta Hz. Ali olmak üzere on iki imamın isimleri zikredilmektedir.

Bundan sonra ise “Nâd-ı Ali” duası yer alır. Nâd-ı Ali, “Ali’ye seslenme”, “Ali’yi yardıma çağırma” anlamında sabah ve akşamları ya da törenlerde okunan bir duadır (Korkmaz 2005: 509).

Nâd-ı Ali’den sonra “Salavât-ı Kebîr² (Büyük Salavât)” yer almaktadır. Salavât-ı Kebîr’de Hz. Muhammed ve on dört masûm-ı pâk (on iki imamın henüz küçük yaşta şehit edilen çocukları) babalarıyla birlikte zikredilmektedir.

“Hünkâr mevlûdleri ve nişanları beyânı”nda Hacı Bektâş-ı Velî’nin soyu belirtilmekte, ilk hocası Lokman Perende’den ve Ahmet Yesevî’den bahsedilmektedir. Bu kısım, Vilâyet-nâme’nin girişinde Hacı Bektâş-ı Velî’nin şeceresi ile ilgili anlatılanların bir özeti mahiyetindedir³.

Eser, “Şerbet Tercümânı”, “Usûl-i İkrâr”, “Çerağ Tercümânı” ve “Tığbent (Şed) Bağlanması” ile devam etmektedir. Eserin sonunda, ayin sırasında meslek erbabının oturuş planını gösteren bir tablo bulunmaktadır.

Eserin Diğer Fütüvvet-nâme ve Erkân-nâmelerle Karşılaştırılması

Çalışmamıza konu olan fütüvvet-nâme, Türk edebiyatındaki bilinen fütüvvet-nâme ve erkân-nâmelerle içerik yönünden karşılaştırıldığında onlarla birtakım farklılıklar ve benzerlikleri olduğu görülmektedir.

Burgazî, Şeyh Seyyid Hüseyin, Radavî, Hoca Cân Bursevî ve Ca’fer Sâdık fütüvvet-nâmeleri hamdele ile başlarken bu fütüvvet-nâme dua ile başlamaktadır. Burgazî, Şeyh Seyyid Hüseyin, Hoca Cân Bursevî ve Radavî fütüvvet-nâmelerinde bulunan sebep-i telif kısmı bu eserde bulunmamaktadır.

Burgazî Fütüvvet-nâmesi’nde⁴ bulunan, fütüvvetin ne olduğu ve dereceleri ile ilgili açıklamalar, fütüvvetin menşei, fütüvvetin şartları, fütüvvetin kabul etmediği şahıslar, yüz yirmi dört edep gibi konular bu eserde yer almamaktadır.

Şeyh Seyyid Hüseyin Fütüvvet-nâmesi’nde⁵ yer alan, şedd, helva ve dört tekbinin aslı, Gadîr-i Hum hadisesi, Hz. Ali’nin belini bağladığı on yedi kemer-beste, helvâ-yı cefne, fütüvvet ehli arasında kullanılan terimler, şedd bağlanması haram olan kişiler, fütüvvetten düşüren hâller, el tutuşma erkânı, şeddin şekilleri, yüz yirmi dört edep gibi konular da bu fütüvvet-nâmede yoktur. Şeyh Seyyid Hüseyin Fütüvvet-

nâmesi'ndeki şed bağlama ve soru-cevap kısımları -tamamıyla aynı olmasa da- incelediğimiz eserde de bulunmaktadır.

Radavî Fütüvvet-nâmesi'ndeki⁶ -Seyyid Hüseyin Fütüvvet-nâmesi'nde de yer alan- kimi konulara ilâveten peygamberlerle ilgili kıssalar, fütüvvet silsilesi, fütüvvetin kısımları, fütüvvet ehlinde bulunması ve bulunmaması gereken hasletler Bektaşî Fütüvvet-nâmesi'nde yer almaz. Burada bulunan dört tercümân (eşik tercümânı ve kadem tercümânları) ile şeyhin şakirde icâzet vermesi -daha ayrıntılı bir şekilde- ve soru-cevap faslı Radavî Fütüvvet-nâmesi'nde de yer almaktadır.

Hoca Cân Bursevî Fütüvvet-nâmesi⁷ on kısımdan müteşekkil bir eserdir. Muhtevâsından debbağlara ait bir fütüvvet-nâme olduğu anlaşılmaktadır. Fütüvvet-nâmenin girişinde bulunan bütün sanatlar hakkındaki genel bilgi ve ardından sırasıyla habbâz, debbağ, başmakçı, cullahan, terzi, keçeci, kalaycı, süzenger, nalbant esnafının âdâb ve erkânıyla ilgili verilen bilgiler neşredeceğimiz eserde bulunmamaktadır.

Ca'fer-i Sâdık Fütüvvet-nâmesi'nde⁸ yer alan, tıraşla ilgili erkân ve âdâb, tâc ve ihram giyme erkânı, şeddin mânâ ve mahiyeti, Gadîr-i Hum hadisesi, yüz yirmi dört bin peygamberin sayısı hakkındaki bahis, helvâ-yı cefne, makas, şedd-i fütüvvet, hırka, mendil ve önlüğün açıklandığı bölüm, şeddin aslı ve yedi bağlama çeşidinin tavsifi, tarikatın on iki erkânı, üç sünnet yedi farz, Nâd-ı Alî duasının kırk faydası gibi konular bu eserde yer almazken Nâd-ı Alî duası, soru-cevap kısmı ve dualar ile tercümanların çok az bir kısmı Ca'fer-i Sâdık Fütüvvet-nâmesi ile bu fütüvvet-nâmenin ortak yönlerindendir.

Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde yazarı bilinmeyen on iki fasıldan müteşekkil bir fütüvvet-nâme⁹ bulunmaktadır. Bu fütüvvet-nâmede yer alan, tarikata girmenin şartları, şeyhin vasıfları, şed çözme, şeddin çeşitli özellikleri, erkân ehlinin açıklanması, şeddin başlangıcı, helva gönderme gibi konular incelediğimiz eserde bulunmamaktadır. İncelediğimiz eserin başında bulunan dört tercümân (eşik tercümânı ve kadem tercümânları) ile şeddin bağlanması -daha ayrıntılı bir şekilde- ve soru-cevap faslı bu fütüvvet-nâmede de bulunmaktadır.

Bektaşî Erkân-nâmesi ismiyle yayımlanan bir erkân-nâme (Gümüšoğlu ve Yıldırım 2006) ile üzerinde çalıştığımız fütüvvet-nâme karşılaştırıldığında şed kuşanma, ikrar merasimi, چراغ erkânı gibi konuların ortak olduğu görülmektedir. Bu erkân-nâmede bulunan âyin-i cem, چراغ dinlendirme tercümânı, özür tercümânı, sâkîlik tercümânı, post tercümânı fütüvvet-nâmemizde de bulunmamaktadır.

Başka bir Bektaşî erkân-nâmesinde (Özcan 2008: 189-204) yer alan şed kuşanma ve büyük salavât neşredeceğimiz fütüvvet-nâmede de bulunmaktadır. Erkân-nâmede bulunan âyin-i cem, چراغ dinlendirme tercümânı, sâkîlik tercümânı, özür tercümânı, post tercümânı bu fütüvvet-nâmede bulunmamaktadır.

Eserin nüsha tavsifi:

Toplam 132 yapraklık bir risaleler mecmuasının 71b-87a sayfaları arasında yer alan eser 155x95, 120x60 mm ölçülerinde, 13 satırlı; sırtı siyah, Rumi bezemeli koyu lacivert meşin cilt içindedir. Yer yer okumaya zarar vermeyecek şekilde yırtılmış mavi renkli kâğıda bozuk bir rik'a kırmasıyla yazılmıştır. İstinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. 2a'da "Merhûm Ganî Baba'nın hayrât ve vakfidır." kaydı vardır.

Mecmûanın muhtevası: Menâkıb-ı Şerîf (Şeyh Safî Buyruğu): 1b-22b. Kitap "Der-beyân-ı Farz ve Sünnet-i İmâm Ca'fer es-Sâdık" (1b-3a), "Hâzâ Menâkıb-ı Şerîf Budur" (3b-11a), "Der-beyân-ı Vücûd-ı Âdem" (11a-18a), "Der-beyân-ı Havâsiyyât" (18b-22b) bölüm başlıklarından oluşuyor; Kisvet-nâme: 23a-48a "Der-beyân-ı Risâle-i Tâc-nâme" (37a-39b), "Der-beyân-ı Risâle-i Hırka-i Bektaşiyân" (39b-42b), "Der-beyân-ı Post" (42b-48a) bölüm başlıklarından oluşmaktadır; 48b-52b sayfaları arasında Silsile-nâme, 52b-71b arasında Tercümân-ı Bektaşiyân adlı eserler bulunmaktadır. Çoğu manzum olmak üzere Türkçe ve Arapça birçok Bektaşî tercümanı bulunmaktadır. 71b-87a sayfaları arasında Bektaşî Fütüvvet-nâmesi 88a-111b arasındaki Kitâb-ı Hurûfât: içinde, "Vücûd-ı İnsânın Hurûfî" (88a-92b). "Başın Muhammed, elin 'Alî, Sağ tarafın Âdem..." ibaresiyle ve her birinin "pâ, kâ, jâ" gibi harflerle simgelendirilmesiyle başlayan risâle, Hz. Alî'nin numaralandırılmış ve tamamı kendisiyle ilgili 70 sözünün bir araya getirilmesiyle sona ermektedir; "Kitâb-ı Tavâyif-i Aşer, Cemî' Tarîkin Harfile Adedi": 92b-101a; "Hurûfu Ebcedi'l-Mu'acem": 101a-102b; "Vücûd-nâme": 102b-111b arasında bulunmakta, 111b-130a sayfaları arasında ise tamamı Bektaşî şairlerin şiirlerinden oluşan bir Mecmûa-i Eş'âr yer almaktadır.

Türkçe pek çok kelime ve ekin yanı sıra Arapça ve Farsça kelimelerin dahi yanlış yazılmasından müstensihînin pek bilgili biri olmadığı anlaşılmaktadır. Yazının sonundaki örnek sayfalardan da anlaşılacağı üzere yazının da okunaklı olmaması metni problemlî hâle getirmektedir. Biz neşrimizde önemli yanlışlıkları metin tamiriyle düzeltme ve yazmadaki şekli dipnotlarda gösterme yolunu tercih ettik.

Belgenin Önemi ve Çalışmanın Sonucu

Burada tanıttığımız ve tam metnini yayımladığımız eser, "Fütüvvet-nâme" başlığını taşımakla beraber Bektaşîlik âdâp ve erkânını tanıtmaya yönüyle erkân-nâmelere daha çok benzemektedir. Tîğbend (şedd) bağlama başta olmak üzere Bektaşîliğin pek çok ritüelini fütüvvet ehlinde alması hasebiyle bu tür eserlerin Bektaşî kültüründe "fütüvvet-nâme" olarak anılması gayet tabiidir.

Bizim görebildiğimiz kadarıyla, bu eseri türdeşleri içinde özgün kılan bir özellik de metnin sonunda, ayın sırasında dergâh görevlilerinin ve dergâhtaki meslek erbabının oturuş planını gösteren bir tablo bulundurmasıdır.

Ayrıca bu eserle Fütüvvet kurumunun, Bektaşiliğin özellikle erkân ve âdâp boyutunda önemli bir kaynağı ve dayanağı olduğu bir kez daha belgelenmiş olmaktadır.

METİN

/71b/ RİSÂLE-İ FÜTÜVVETNÂME

Allah defter-i şeb-i zulumâtdan ve âmeden-i rûz-ı nevrûzdan ber-murâd-ı murâdân-ı tām-ı Hudâ'dan ve rûh-ı pāk-i Muḥammed Muştafâ'dan ve çehâr yâr-ı /72a/ bâ-şafâdan ve ervâh-ı cemî'-i enbiyâ vü evliyâ ve şehîdân [u] etkîyâdan 'ulemâ vü şulehâ vü sâdâtdan¹⁰ ervâh-ı pederân u mâderân [ve] üstâd [u] pîrândan ve mu'allimân-ı şâlih şod ve ehl-i bey'atdan ve devâm-ı devlet-i pâdişâh-ı İslâm'dan ve selâmet-i seyyid Muḥammed Rızâ ve şafâ-yı huzûr-ı hâzîrân ve rızâ-yı Raḥmân-ı Hudâ-râ¹¹ sûre-i fâtihatü'l-kitâb bi-hurmetin 'azîzen.

Tercümân:

Eşiginde koymuşam ben cân [u] ser
Tâ vücûdum ola şâfî [hem-çü zer]
Eşiginde hâcetim budur benim
Kim kılasın ben fakîre bir nazar

Es-selâm hey erenler
Dünyâ terkin kılanlar

Tercümân:

Ey cemâliñ kıble-i [ehl-i] nazar
Ey dehâniñ râz-dâr-ı her güher
Çün bugün 'âlemde mişliñ yok-durur
Luṭf-ile bende[ñe] eyle bir nazar

Ve birkaç adım ilerü vara, bu tercümânı okuya:

Ey vücûduñ baḥr-i cûduñ kânıdır
Hem sözüñ ḥakdır /72b/ Ḥak'uñ fermân[ı]dır
Bir nazar kim kılasın ey nûr-ı 'ayn
Kîmyâdır derdimiñ dermânıdır

Şeyḥ öñünde bu tercümânı okuya:

Şem'-i tevfiḳ-i hidâyetdir yüzüñ
Şûret-i Ḥak'dan işâretdir yüzüñ
Ehl-i tevḥîde beşâretdir yüzüñ
Ḥac [u] ihrâm [u] ziyâretdir yüzüñ

Tercümân-ı gûstâh:¹²

Haṭâ¹³ itdim Hudâ¹⁴ için bağışla
 Muḥammed Muştafa için bağışla
 [Şafî nesli Cüneyd ü Hayder oğlu]¹⁵
 ‘Aliyyü’l-Murtaẓâ için bağışla
 Hasan’dır pâdişâh-ı her dü ‘âlem
 Hüseyin-i Kerbelâ için bağışla
 İmâm Zeyne’l-‘Âbidîn Muḥammed Bâkır
 İmâm [Ca’fer-i] Şâdık için bağışla¹⁶
 İmâm Kâzım tarîkat şâhidur
 ‘Alî Mûsâ Rızâ için bağışla
 Muḥammed Taķî [hem] ‘Alî Naķî’dır
 Şehîd olan ḥak[ı] için bağışla
 Hasan-ı ‘Askerî’niñ hürmeti-çün
 Muḥammed Mehdi Şâh için bağışla
 Kuluyum âl-i ‘Alî Muştafa’nıñ
 Eşiğinde [velâ] için bağışla
 Haṭâyî[’ye]m Hudâ’ya yalvarıram
 /73a/ Günâhım çokdur[ur] şâhâ bağışla
 Eger benden günâh olduysa mevcûd
 Geç andan¹⁷ lutf ile ey şâhib-i¹⁸ cûd
 Kebîr ü [hem] şâgîr bâ-sehv vardır
 Ki Qur’ân’da buyurdu [bunu] ma’bûd:
 -Ve’l-kâzımîne’l-ğayza ve’l-‘âfîne ‘ani’n-nâşi vallâhu yuhibbu’l-muḥsinîn¹⁹-

Tercümân-ı Selâm:

Sâkinân-ı şafâ erbâb-ı vaķâr es-selâm
 Nesl-i²⁰ sâdât naķîb-i (...) es-selâm
 Mecma’-ı cem’-i cemâl-i (...) es-selâm
 Cümle mürşid pîrân sığâr es-selâm

Tercümân

Erenler muḥabbetinde sâķî-i merdâna ‘aşķ olsun²¹. Sâķîlik ola dergâha
 meydâna ‘aşķ olsun. Muḥibb-i ḥânedânın ḳalbine pîr Ḥasan ile Hüseyin ‘aşķına içen
 kâna ‘aşķ olsun.

Bel Bağlamak Tercümânı Budur. Bunı Oğuya:

Muhammed şalavât, Nûh nebî rûhına Muhammed şalavât, Dâvûd nebî rûhına Muhammed şalavât, /73b/ yüz yigirmi dört biñ peygamber rûhına Muhammed şalavât, üç yüz on üç pîr er rûhına Muhammed şalavât, üstâdımız rûhına Muhammed şalavât, nûr-ı nebiyy-i [e]krem ‘Aliyy-i rûşen-çerâğ-ı sâdât-ı mübâreke subh [u] şâm merd-i meydân pîr-i pîrân sırr-ı Raḥmân ‘azametullâhi tekbîr illâ maḥlûm ser-i deşt-i gûşe-i çârdeh-i ma‘ şûm-ı pāk ser-i deşt-i gûşe-i çâr yâr-est. Elif Allah mîm Muhammed ‘ayn ‘Alî cîm Cebrâ’îl.

Edebinde Şâgird İcâzetin Virmegi Beyân İder

Evvel dizi üzre dayana bunı oğuya. İkinci Allah’ı bir bile rasûlü ḥaḳ bile, beş vakîit namazını kazâya koymaya. Üçüncü ḥacca varmak. Dördüncü zekât vermek. Beşinci girdiler (?) Ḥaḳ katında olmasın benlik bendini yırtasın kimseyi /74a/ görme görürsen eteginle örtesin. Komadığın yirden nesne kaldırma ve göñliñ gıll [u] gışdan pāk eyle. Her yirde Ḥaḳkı ḥâzır ve nâzır gör.

Bâb

Üstâd şâgirdi başka çıkarsa²² [göñlünün] kapısı ve ḳalbiniñ ḥazînesi ḳulaḳdır diye işitdiñ ḥayr ise ḳulağında erkân tut şerr ise unut gitsün. Ve daḥi kendiñden uluya ta‘zîm ü tekrîm eyle. Büyük ve küçük dimeyüp önünde bâzûlar çevirüp (?) hizmetde ḳâ’im olmaḳdır ve üstâdların önünde el kavuşdurup âdâb ile tırmaḳdır.

Bâb

Üstâd şâgirdi başka çıkarsa naşîḥatdır. el-Cevâb: ehl-i erkân miyân-beste²³ bir kâmil kimse görüp buldıñ yirde zinhâr gâfil olmayup lâzım bir niyâz ile gelesin nazarına. /74b/ Diz çöküp andan naşîḥat almaḳdır ve üstâd sırrın şaḳlayup faş itmemekdir. Daḥi üstâd yâ ḡayrı kimesneniñ malına ve ‘ıyâline keḡ nazar-ile baḳmayup [müsâfir] olduñ kimseniñ ḥânesine²⁴ saḳatlık itmeyesin. Gördiğini eliñ²⁵ ile örtesin.

Der-beyân-ı üstâd-ı nefis²⁶:

Eger şorsalar: “Üstâd-ı nefis nedir?” cevâb budur ki: “Üçdür.” Evvel cevâb budur ki: “Sen seni ne ile bilirsin, ismin cismin ne ile mevcûd idersin?” İkinci: “Sen seni ne ile bulursun?” Üçüncü cevâb oldur ki: “Ne ile Müslümânsın?” Cevâb-ı evvel oldur ki: “İsmimi oğumaḡla bilürim.” İkinci budur ki: “Ḥaḳ içinde kendü ismim bile bilürüm.” Üçüncü budur ki: “Bir âyet birle Müslümânım.” Âyet budur ki -Âmene’r-rasûlü bimâ unzile ileyhi min rabbihi ve’l-mu’minûn /75a/ küllün âmene billâhi ve melâ’iketihî ve kütübihî ve rusulihî lâ nuferrîḳu beyne eḥâdin min rusuluhi ve ḳâlû semi’nâ ve aṭa’nâ ḡufrâneke rabbenâ ve ileyke’l-maşîr²⁷- Eger şorsalar: “Revân

olduñ mı?” Cevâb: “Eyvallâh revân oldum.” Eger şorsalar: “Ne yirde revân olduñ?” Eyde kim: “Pîrlere nazarında revân oldum ve şofra kenârında ve çerâğ dibinde revân oldum.” Eger şorsalar: “Ol mecliste kim var idi?” Cevâb vir kim: “Seyyid-i sâdât saḡḡâ-yı Hüseyn ve şofra erenleri var idi.” Eger şorsalar: “Seniñ ile üstâd arasında ne baḡludur?” Cevâb vir kim: “Şedd-i şâh ve telḡîn-i pîrân.” Eger şorsalar: “Başında ne var?” Cevâb vir kim: “Tâc-ı ‘ izzet vardır.” Eger şorsalar: “Gözünde ne var?” Cevâb vir kim: “Ziyâ-yı îmân.” Eger şorsalar: “Diliñde ne var?” /75b/ Cevâb vir kim: “Kelime-i şehâdet.” Eger şorsalar: “Eliñde ne var?” [Cevâb] vir kim: “Ḥayr [u] berekât.” Eger şorsalar: “Beliñde ne var?” Cevâb vir kim: “Kemer-i hizmet.” Eger şorsalar: “Diziñde ne var?” Cevâb vir kim: “Âdâb [u] erkân.” Eger şorsalar: “Ayağıñda ne var?” Cevâb vir kim: “Na’ leyn-i Muhammed.” Eger şorsalar: “Kulağıñda ne var?” Cevâb vir kim: “Ḥâmûşluk vardır.”

Şalavât-nâme-i şaḡîr

Allâhümme şalli ve sellim ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Muştafâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm ‘Aliyyü’l-Murtażâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Ḥadîcetü’l-Kübrâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Fâtîmatü’z-Zehrâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Ḥasan ḡulḡıyyü’r-rızâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Hüseyn-i şehîd-i deşt-i Kerbelâ Allâhümme şalli ‘alâ /76a/ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Zeyne’l-Âbidîn-i ma’şûm-ı pāk Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Muhammed Bâkır Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Ca’fer-i Şâdık Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Musâ Kâzım Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm-ı heştüm ḡablehu heftüm sulṡân-ı Ḥorasân erkân-ı Ḥorasân ‘Ali Mûsâ er-Rızâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Muhammed Taḡî Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Alî en-Naḡî Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Ḥasan el-‘Askerî Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Muhammed Mehdi şâḡibü’z-zamân ḡuccet [ü] bürhân selâmulḡâhi şalavâtulḡâhi ‘aleyhim ecma’în. Evvelîn âḡîrîn zâḡîrîn bâṡnîn Yezîd’iñ boynundan gitme[sün] tiḡ [u] teber mü’min göñlünden çıkmasun leyl [ü] nehâr Lâ fetâ /76b/ illâ ‘Alî lâ seyfe illâ Zu’l-fikâr²⁸-Sübḡâne rabbike rabbi’l-‘izzeti ‘ammâ yeşfün ve selâmün ‘ale’l-mürselîn ve’l-ḡamdü lillâhi rabbi’l-‘âlemin²⁹-. Gerçek³⁰ demine hû.

Nâd-ı ‘Alî

Nâd-ı ‘Aliyyen maḡharu’l-‘acâ’ib tecidhü ‘avnen leke fi’n-nevâ’ib külli hemmin ve ḡammin se-yencelî bi-nûri ‘azametike yâ Allah³¹ yâ Allah yâ Allah ve bi-

nûri nübüvvetike yâ Muḥammed yâ Muḥammed yâ Muḥammed ve bi-nûri velâyetike yâ ‘Alî yâ ‘Alî yâ ‘Alî edriknî yâ eba’l-Ḥasan edriknî yâ eba’l-Ḥüseyn Ḥadîcetü’l-Kübrâ Fâtîmâtü’z-Zehrâ bi-ḥaḳḳı ‘arşin ve kürsin levḥin ve ḳalemin ḳuvvet ḳudret nûr-ı zîyâ lâ fetâ illâ ‘Alî lâ seyfe illâ Zü’l-fıḳâr şalavât-ı şerîf ma‘şûm-ı pâk düvâzdeh imâm şalavâtullâhi ‘aleyhim ecma‘în.

Şalavât-ı kebîr

Ma‘şûm-ı pâk Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muḥammedin nûr-ı cemâl-i server-i enbiyâ ve ḥabîb-i Ḥudâ rasûl-i kibriyâ Ḥazret-i Muḥammedü’l-Muştafâ /77a/ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ nûr-ı şâh-ı evliyâ netîce-i mâ-yüḥâ memdûḥ-ı esrâr-ı lâ fetâ İmâm ‘Aliyyü’l-Murtażâ ma‘şûmihi eṭ-ṭâhir eṣ-şâhidü’l-eşhed Ḥazret-i ma‘şûm Muḥammedü’l-Ekber Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ nûr-ı maṭla‘-ı şemsü’ḍ-ḍüḥâ bedrû’d-düçâ menba‘-ı sırr-ı Muştafâ Ḥazret-i Ḥadîcetü’l-Kübrâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ nûr-ı gencîne-i ‘arş-ı Ḥudâ ḥazîne-i derûn-ı İlâhî mesned-nişîn-i sırr-ı Murtażâ Ḥazret-i Fâtîmâ en-naḳıyyetü’z-zehrâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ efḍalü’t-taḳî aḥsenü’l-verâ eşrefü’ş-şerefâ Ḥazret-i İmâm Ḥasan Ḥulḳıyyü’r-rızâ ve ‘alâ nûri ma‘şûmihi eṭ-ṭâhir maḫhar-ı sırr-ı fillâh Ḥazret-i ma‘şûm ‘Abdullâh Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ nûr-ı³² melce-i ğurebâ hâdiyyü’l-fuḳarâ muḫtâr-ı evliyâ Ḥazret-i İmâm Ḥüseyn şâh-ı şehîdân-ı deşt-i Kerbelâ ve ‘alâ ma‘şûmihi eṭ-ṭâhir /77b/ faẓl-ı Rabb-i âlihi Ḥazret-i ma‘şûm ‘Abdullâh ve zât-ı baḫtu’l-‘âşım Ḥazret-i ma‘şûm el-Ḳâsım Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ nûr-ı seyyidü’l-müttakîn meḫḫar-i ehlü’l-yakîn zübde-i evlâdü’t-tayyibîn Ḥazret-i İmâm Zeyne’l-Âbidîn ve ‘alâ nûr-ı ma‘şûmeyn eṭ-ṭâhireyn seyyidü’l-kevneyn Ḥazret-i ma‘şûm el-Ḥüseyn ve tâc-ı şâhibü’t-tecrîd ma‘şûm el-Ḳâsım eṣ-sa‘îd Allâhümme şalli ve sellim ‘alâ seyyidinâ nûru’z-zâhir cevherü’l-bâhir³³ ḳudretü’l-ḳâdir Ḥazret-i İmâm Muḥammed Bâkır ve ‘alâ nûri ma‘şûmihi eṭ-ṭâhir cevherü’l-bâhir³⁴ Ḥazret-i ma‘şûm ‘Aliyyü’l-Eḫṫar Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ dâllü’n-nuṭḳı’l-fâyiḳ müdâvil-i Ḳur’ânü’n-nâṭık baḫru’l-ḥakâyık Ḥazret-i İmâm Ca‘fer eṣ-Şâdık ve ‘alâ nûri ma‘şûmihi eṭ-ṭâhireyn zîyâ-baḫş-ı mihr [ü] mâh /78a/ Ḥazret-i ‘Abdullâh rahmetü’l-‘âlem Ḥazret-i ma‘şûm Yaḫyâ el-Hâdî Allâhümme şalli ve sellim ‘alâ seyyidinâ nûri maḫşadü’l-‘âşım maṭlabu’l-câzım ve dürretü’n-nâzım Ḥazret-i İmâm Musâ Kâzım ve ‘alâ nûr-ı ma‘şûmihi eṭ-ṭâhireyn nâşıru’l-fâtih Ḥazret-i ma‘şûm eṣ-Şâlih ve maḫşadü’t-tâlib Ḥazret-i ma‘şûm eṭ-Tayyib Allâhümme şalli ve sellim ‘alâ nûr-ı seyyidinâ nûruhu maḫhariyyet-i sırr-ı hel-etâ kâşif-i sırr-ı ma-eẓğâ ma‘denü’l-cûd ve’s-seḫâ menbau’l-kerem ve’l-‘aṭâ Ḥazret-i İmâm ‘Alî Mûsâ er-Rızâ Allâhümme şalli ve sellim ‘alâ seyyidinâ nûri şâhibü’l-ḥulḳu’l-‘azım mâlik-i sırru’l-ḳadîm el-mu‘allimî ‘ilmü’l-ḥalîm Ḥazret-i Muḥammed Taḳî el-Kerîm ve ‘alâ nûri ma‘şûmihi eṭ-ṭâhir aṣl-ı daḳâyık Ḥazret-i ma‘şûm Ca‘fer eṭ-ṭâhir³⁵ Allâhümme şalli ve sellim ‘alâ seyyidinâ nûri merkez-i evḳâd zübde-i icâd nüṣṣa-i âyât şâhibü’r-re’s limen lehü’r-re’s ve’r-reşâd Ḥazret-i İmâm /78b/ Naḳî el-Cevâd Allâhümme şalli

ve sellim ‘alâ seyyidinâ nûri nâ’il-i seyf-i Hayderî қа’il-i ceş-i şaff-derî Hazret-i İmâm Hasan el-Askerî ve ‘alâ nûri ma’şūmihi eṭ-ṭāhireyn mihr-i münevver Hazret-i ma’şūm el-Ca’fer ve ‘alâ nûri efḍali’l-Hāşim Hazret-i ma’şūm el-Kāsım Allāhümme şalli ve sellim ‘alâ seyyidinâ nūr-ı çerāğ-ı imān mihr-i dırahşān mäh-ı tātān güzide-i ‘irfān Hazret-i İmām el-Mehdî şāhibü’z-zamān kuṭbu’d-deverān cān-ı cānān şir-i Yezdān tābi’-i Furkān bārî’ü’l-emn ve’l-emān şāhibü’l-luṭf ve’l-kerem şāh-ı Hōrasān ve düvāzdeh-i imāmān çeḥārdeh-i ma’şūm-ı pākān huccetü’l-ķā’im er-Raḥmān delīl [ü] bürhān ve ‘alā men etbe’ahüm ilā yevmi’d-deverān bi-raḥmetike yā erḥame’r-rāḥimīn yā Raḥmān yā Ḥalīm yā Gufrān yā Kerīm yā Sultān şalāvātullāhi /79a/ ‘aleyhim ecma’ in el-Melikü’l-Mennān.

Ḥunkār Mevlūdleri ve Nişānları Beyānı

Hazret-i pīr bin İbrāhīm-i şānī bin Mūsī-i şānī bin İbrāhīm-i şānī bin Mūsī-i Kāzım bin İmām Ca’fer bin İmām Muḥammed Bākır bin İmām Zeyne’l-Ābidīn bin İmām Hüseyin bin İmām ‘Alī kerremellāhu vechehu. El-Hāc Bektāş-ı Velī muḥrız-ı şeyḥ-i sübhāndandır. Kemusūtī Loḳmān Perende’ dendir. Lokman Perende’niñ şeyḫi Hoca Ahmed-i Şavī³⁶’dır, ol daḫi İmām Mūsā Rızā’ya vāşıl olur ol daḫi İmām Mūsā oḫludur ol daḫi İmām Ca’fer oḫludur ol daḫi İmām Muḥammed Bākır oḫludur ol daḫi İmām Zeyne’l-Ābidīn oḫludur ol daḫi İmām Hüseyin ol daḫi İmām ‘Alī’niñ şeyḫi Hazret-i Muḥammed Muştafā’dır -şalāvātullāhi ‘aleyhim ecma’ in-.

Silsile-i Ḥunkar Hacı Bektāş-ı Veliyy-i Pākdir

Ḥunkār Hacı /79b/ Bektāş-ı Velī bin Muḥammed Seyyid ‘Alī bin Mūsī-i şānī bin İbrāhīm el-Mükerrem el-Mucāb ya’ni Mucāb Mūsā Rızā’niñ pederidir. Bir şaff-der er idi ki Mūsī-i Kāzım evlādıdır. ‘Abbās Kāsım bir anadandır³⁷ Mucāb Nişābūr şāhı iken on evlādı olup dedesi Mūsī-i Kāzım meşiyiye oldıḡıçün aña şānī dirler. Pīr efendimiziñ hicreti zamān-ı tāriḫi sene 444³⁸.

Şerbet Tercümānı

Allāh Allāh Ḥaḳ erenler ḫaḳlı ḫayırlısın vire, dīzār ile müşerref eyle[ye]. Didikleri şerbet Hazret-i Şāh-ı Velāyet āb-ı Kevşer ile ḳandura. ‘Ömürleri uzun ola. Āḫir ‘ākıbetleri ḫayr ola. Kuṭbu’l-‘ārifīn Hācī Bektāş-ı Velī gören gözde gerçekler keremine sāķī-i Kevşer demine hū diyelim. Ba’dehu ḫidmet-i sāķī ḫayırlısın ala. /80a/ Allāh Allāh ḫaḳlı ḫayır[lı]sın vire. Dīzār ile müşerref eyleye. İtdiḡi ḫidmet müşābehesinde Hazret-i Şāh-ı Velāyet biñ³⁹ kerem eyleye. Dīzārlarından ḳaṭārlarından ayırmaya. Gerçekler keremine hū diyelim.

Usûl-i İkrâr budur

Evvel baba olan cân erkân üzre meydâna girüp posta niyâz idüp otura. Ba‘dehu aşcı baba meydâna girüp babaya niyâz idüp andan posta niyâz idüp otura. Ba‘dehu meydancı baba meydâna girüp babaya niyâz idüp andan posta niyâz idüp otura. Ba‘dehu etmekçi baba, naķīb baba, kâhveci baba, ba‘dehu kilerci baba, ba‘dehu türbedâr baba, ba‘dehu kurbâncı baba ve [ne kadar] ikrâr-bend cânlar var ise meydân-ı erkânda baba su’âl ide. Baş okutmamış⁴⁰ var ise başını okutsun. Nâķış olmamak için. Ba‘dehu meydânda /80b/ bu erkân üzre gidüp biri birine niyâz idüp otura. Ba‘dehu çeraķçı olan cân kapuyı sırr idüp andan delîli uyandırıp sağ eliyle alup sol elin göğsine koyup meydâna gelüp bir niyâz ide. Bu tercümânı okuya.

Hû eyvallâh ‘aşıklar uyanıklar ‘ayn-ı cem-i sâkinân-ı ‘aşķ diyüp mühr olarak⁴¹ çerâğın yanına gelüp bu tercümânı okuya.

[Çerağ tercümânı]

Çerağ-ı rûşen fâhr-i dervîşân zühûr-ı îmân, kânûn-ı evliyâ, kuvvet-i fuķarâ aķşamlar hâyır ola, murâdlar hâşıl ola, didükleri kabûl ola. Sırr-ı Baba Abdâl Mûsâ Sulţân zâhirimizi bâtınımızı ma‘mûr eyleye. Tâcu’l-‘ârifîn kutb-ı ‘âlem Hâcî Bektâş-ı Velî şâh çerâğ demine hû. “Ber-cemâl-i Muhammed ‘Alî-râ bülend şalavât” diyüp çerâğı uyandıra⁴². Mühr olarak meydâna çekilüp /81a/ hû eyvallâh diyüp dârda dura. Baba olan cân çerâğın gülbângin⁴³ çeküp “Gerçeklere hû!” diyüp çekildikde⁴⁴ diñlendire⁴⁵. Ba‘dehu meydâna bir niyâz, andan babaya bir niyâz, andan gine meydâna bir niyâz, andan ikinci posta, andan bu erkân üzre cümleye bir niyâz, andan küreye⁴⁶ bir niyâz, andan çerâğa bir niyâz, andan meydân taşına bir niyâz, andan meydâna bir niyâz, andan meydâna varup: “Allâh dost hâzır gâ’ib ‘ayn-ı cem erenleriniñ gül cemâllerine ‘aşķ olsun.” diyüp gine meydâna niyâz idüp posta otura. Ba‘dehu baba, oturan cânlara su’âl idüp: “Yedişecek cânı karındaşlığa kabûl itdiñiz mi?” cümlesi: “Eyvallâh” didikde ba‘dehu ikrâr alacak cânı meydâna alup andan mürşid⁴⁷ evvelâ, karındaşa yetişecek cânı su’âl ide:

[Tığbend (Şed) Bağlanması]

/81b/ “Şu erenler miyânında hâzır olan kardeşleriñ kanğısın rehberlige kabûl idersin?” diye. O, cânlarıñ birin rehberlige kabûl ide. Andan mürşid diye: “Kalk rehberiñe bir niyâz eyle⁴⁸.” Ol cân kalkup rehberine bir niyâz idüp otura. Ba‘dehu rehber daķı kalkup meydâna gelüp tâcın çıkarup fenâ işi var ise bozup dört kapu üstüne niyâz idüp evvel sağına, ikinci şoluna, üçüncü önüne⁴⁹, dördüncü ardına, sonra mührine niyâz ide. Andan sağ kolunuñ üstüne omuzına berâber alup bir niyâz idüp mühr olarak mürşid önüne⁵⁰ yine tâcın dört kapusına, mührine niyâz idüp mürşidiñ /82a/ eline teslim ide. Andan mürşid daķı öylece niyâz idüp rehberiñ başa koyup tekbîrleyüp “Gerçege hû!” diyü gidere. Rehber daķı mürşide bir niyâz idüp çekilüp

meydâna varup dârda dura. Andan mürşid faḥr-i gülbāng çeküp “Gerçeğe hû!” diyüp meydâna niyâz idüp ba’ dehu olan cānlara niyâz, andan küreye niyâz, andan meydân taşına niyâz, meydâna varup bir niyâz daḥi ide. Mürşid önüne rehber daḥi gelüp bir niyâz idüp otura. Ba’ dehu mürşid daḥi tîğbendin iki ayasınıñ arasına ḥaṭṭ idüp ba’ dehu bir niyâz idüp rehberiñ iki elin ayasına koyup rehber daḥi niyâz ile ḳalküp mühr olarak yetişecek cānıñ yanına varup elinden yapuşup ḳaldurup andan tîğbendiñ lâ /82b/ idüp evvel orta mührine, soñra sağ mührine, soñra şol mührine niyâz idüp yetişecek cān daḥi öylece niyâz itdürüp andan tîğbendi t̃alibiñ boynuna ṭaküp uçlarını rehber ile t̃alibiñ ‘ārıcılarını içlerine alup bey’ at tutup rehber ile t̃alibiñ boynuna yakın yirinden tîğbendi tutup berâberce meydâna gelüp berâberce dâra ṭura⁵¹, bir niyâz ide. Rehber dört ḳapuda selâm virüp niyâz ide. Mürşide ḳapuda selâm virüp niyâz ide. Mürşide her ḳapuda selâm budur, rehber diye: “Selâmün ‘aleyküm şerî’at erenleri!” Mürşid: “‘aleyk’ ala. Yine rehber: “Selâmün ‘aleyküm ṭarîḳat erenleri!” Mürşid: “‘aleyk’ diye. Yine rehber diye: “Ma’rifet ṭatları!” /83a/ Mürşid “‘aleyk’ diye, yine rehber diye: “Selâmün ‘aleyküm ḥaḳîḳat şāḥları!” Mürşid: “‘aleyk’ ala. Rehber diye ki: “Er Ḥaḳ ḥużûruna, Muḥammed ‘Ali yoluna, on iki imām ḳaṭârına, erenler meydânına, pîr dîvânına ḳoç ḳuzulu ḳurbân getürdüm. Alup yetmege ḥavâlet var mı?” diye. Mürşid daḥi etrâfına nazar idüp ḳalkān cān alup yetmege ṭarîḳ-i ‘Alî evlādın on iki imām yoluna ḥavâlet erenlerin diye. Andan rehber t̃alibiñ tîğbendin çekerek mühr olarak mürşidiñ ḥużûruna getürüp bey’ ate ḳökdüre. Andan tîğbend ile berâber t̃alibiñ elin mürşid eline teslîm idüp mürşid daḥi ḳabza tutup telḳîne başlaya. Telḳinde “Beni reşîdlige ḳabûl itdi[ñ] mi?” diye. Ol daḥi “İtdim.” diye. Üç kere su’âl /83b/ cevâb didikde ba’ dehu üç kere “Eṣṭaḡfirullāh Allah cemî’ günāḥlarımla geldim. Ḥaḳ için geldigim Ḥaḳ için ḥaḳ didikleriñizi ḥaḳ bilüp bâṭıl didigiñizi bâṭıl bilüp bağlandım.” Mürşid diye ki: “On iki imāma imān getir. Mezhebi bir bil, mürşidini pîr bil, rehberini pîr bil. Yalan söyleme, ḥarām loḳma yeme ve ḥarām içme, ḡıybet itme, zinâ itme ve livâṭa itme, gördüğüñü ört, görmediğini söyleme. Büyüğüñe ḥizmet, aḳrânıña ‘izzet, küçüğüñe şefḳat eyle. Ḳomadığıñ yerden rızāsız şey’ ḳaldırma. Nâ-ḥaḳ yere el ve dil olma. Dilin tek, belin pek ṭut.” -Tevbetuhu tevbeten naşûḥan⁵²- -[Küllün] âmene billāhi ve melâ’iketihî ve kütübihî ve rusulihî lâ nūferriḳu beyne eḥādın min rusuluhi ve ḳālū semî’ nâ ve aṭa’ nâ /84a/ ḡufrāneke rabbenâ ve ileyke’l-maşîr⁵³- Bismillāh bir fâtiḥa üç iḥlâş okuya. Ba’ dehu bir besmele -İnnellezîne yubāyi’ ūneke innemâ yubāyi’ ūnallāhe yedullāhi fevḳa eydihim fe-men nekeşe fe-innemâ yenḳüşü ‘alâ nefsihi ve men evfâ bi-mâ ‘āḥede ‘aleyhullāhe fe-seyü’ t̃ihî ecran ‘aẓîmen⁵⁴- -Ve ḳulî’l-ḥamdü lillāhi’llezî lem yetteḥiz veleden ve lem yekün lehu şerîḳün fî’l-mülki ve lem yekün lehu veliyyün mine’z-zülli ve kebbirhu tekbîran⁵⁵- -Eşhedü en lâ ilāhe illallāh ve eşhedü enne Muḥammeden ‘abduhu ve rasûluhu ve ḥabîbuhu ve nebiyyuhu ve şeffî’ uhu- -Hüvellezî ersele rasûlehu bi’l-hüdâ ve dîni’l-ḥaḳḳı li yuẓhirahu ‘ale’d-dîni küllihi⁵⁶- -ve lev kerihê’l-kāfirün⁵⁷- ve eşhedü enne emîrū’l-mü’minîn ‘Ali ibn-i Ebî T̃alib esedullāhi’l-ḡalib imāmen ma’şūmen feyedullāhi ve min ḳablihi rasûlullāh te’ālâ ve min evlādi Ḥasan ve’l-Hüseyn ve imām-ı işnâ ‘aşera /84b/ ve çârdeh ma’şūm-ı pāk selāmullāhi

ve şalavâtullâhi ‘aleyhim ecma’în şeyhunâ ehlü’t-terk ve şâhib-i ‘ilmü’d-dîn kuṭb-ı ‘âlem Hâcî Bektâş-ı Velî el-Horasânî ḳaddesallâhu sırrahu’l-‘azîz hüvellâhu ‘alâ mâ nuḳûli vekîlen evliyâ’ühüm tetevellâ ve men a’dâ’ihim teberrâ la’net ‘alâ ḳavmi’z-zâlimîn rahmetün ‘alâ ḳavmi’l-mü’minîn.

Ba’dehu peygambere şalât, ba’dehu bu pendî diye. “Şerî’atde istivâ ol, tarîkatde hâksâr ol, ma’rifetde haberdâr ol, ḳaḳîkatde nighedâr ol. Hâḳḳ’a tevekkül ol, gönüldde tevḥîd ol. Mürşidiñe rızâ-bende olup sır erenleri tefekkürde ol. Hâḳ’dan ve erenlerden gelen çileye şabr idüp taḥammülde ol. Gelme geleniñ mâlî döneniñ başı cânı diyüp tâlibiñ elin gine /85a/ tîḡbend ile rehberiñ eline teslîm ide. Rehber tâlib ile berâberce mürşide niyâz idüp mühr olarak meydâna çekilüp bir niyâz idüp, ikinci posta niyâz idüp, üçüncü posta niyâz, dördüncü posta niyâz idüp bu erkân üzre çerâğa niyâz, andan gine meydâna niyâz, andan meydân taşına niyâz, andan gine meydâna niyâz idüp mühr olarak berâberce mürşidiñ önüne oturup rehber tâlibiñ tîḡbendin mürşide teslîm ide. Andan mürşid daḡi tîḡbendi boynundan alup üç kere mührine niyâz idüp tâlibe daḡi öylece niyâz [idüp] tîḡbendi tâlibiñ beline ḳuşadurken bu âyeti okuya. Bir besmele -Leḳad rażıyallahu ‘ani’l-mü’minîne /85b/ iz yübâyi’üneke taḥte’ş-şecerati fe-‘alime mâ fî ḳulûbihim fe-enzele’s-sekînete ‘aleyhim ve eşâbehüm fethan ḳarîben⁵⁸- diyüp mürşid daḡi bu pendî diye: “Dilin tek, belin pek [tut]!” diye. Ba’dehu tâcın tekḡirleye. Giydürürken bu âyeti okuya. Besmele diye -‘Âliyhüm şiyâbü sündüsin ḡuzrun ve istebraḳun ve ḡullü esâvira min fîzzatin ve seḳâhüm rabbühüm şarâben ṭahûrân⁵⁹- diye. Hırḳasın giydürürken bu âyeti okuya -Ḥulefâ[-yî] fırḳa-i ‘azîmullâh rufekâ-yî ḡazîrân mâ yebḳâ kuṭb-ı ‘âlem Hâcî Bektâş-ı Velî El-Horasânî⁶⁰- Ba’dehu mürşide bir niyâz idüp meydâna çekilüp dârda ṭura. Andan gine mürşid faḡr-i vaşla iḳrâr ḡulbâñin çeküp “Gerçege ḡû!” didükde meydâna berâberce bir niyâz ideler. Andan oturup cânlarıñ /86a/ cümlesine bu erkân üzre niyâz ideler. Küreye niyâz, çerâğa niyâz, meydâna niyâz, meydân taşına niyâz idüp ṭuralar. Andan mürşidine “Bu cânı ḳarındaşlar ile muşâfaḡa itdir.” diye. Rehber daḡi tâlibi ḡazîr olan cânlar ile muşâfaḡa itdürüp tâlib yerine oturup rehber tâlibe bir niyâz idüp andan meydâna çeküp dârda ṭura. Hâḳḳ’ı ḡayrı ṭaleb ide. Mürşid daḡi bu tercümânı okuya:

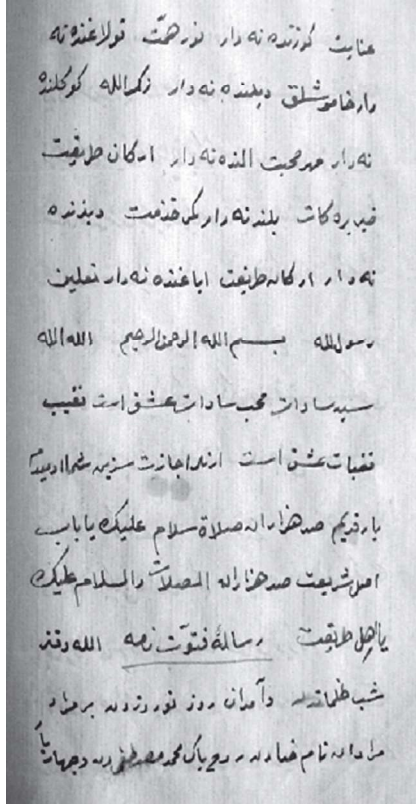
Gel ey sâḳî-yi vahdet şun piyâle[yî] ilâ âḡir.

Ba’dehu cümle cânlar “Gerçege ḡû!” didükde rehber meydâna bir niyâz ide. Andan mürşide, küreye, çerâğa, meydân taşına ortaya oturan /86b/ ḳarındaşlara, andan kendü postına niyâz idüp otura. Andan bekmez şerbeti çekile. Yine girilmiş gibi çıkıla.

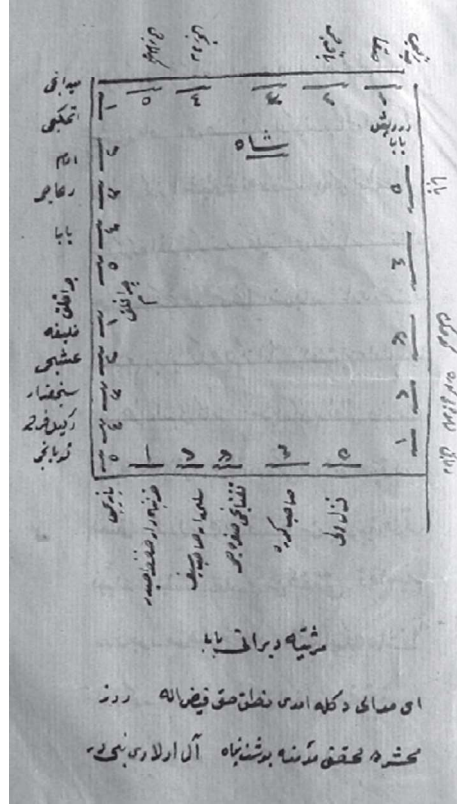
Erenleriñ Ḥazret-i Muḡammed’dan İmâm ‘Alî evlâdına, ma’şûm-ı pâke⁶¹, ḡulefâya, mürşide, posta, bulunan câna, böylece meydân-ı tecelliyât beyânıdır. Ḥû dost. temmet Yâ Ḥazret-i şâḡ-ı merdân yâ ‘Alî.

5	4	3	2	1
Kilerci	(Boş bırakılmış)	Bakırcı	Şakā	Çeraqçı
		<u>Şāh</u>		
1 Meydāncı				Dervīş Baba 5
2 Etmekçi				
3 İmām				Baba 4
4 Du‘ācı				
5 Baba				
Çeraqlık makāmı				 3
1 Halīfe				
2 Aşcı				
3 Sancakdār				Ḳahveci Küre 2
4 Vekīl-i ḥarc				
5 Ḳurbancı				Duḥāncı 1
Yazıcı Ḥazīnedar	Silahdar	Ḳaftāncı		
Ḥıfz-ı Ḥaydar	Şāhib-seyf	Şofracı	Şāhib-küre	Ḳızıl Deli
1	2	3	4	5

Fütüvvet-nâme metninin sonundaki tören esnasında dergâhtakilerin duracakları yerleri gösteren protokol levhası (âyin hiyerarşisine dair kroki).

Fütüvvet-nâmenin ilk sayfası: 71b
(Altı çizili başlıkla başlamaktadır.)

Fütüvvet-nâmenin sonundaki âyin
hiyerarşine dair kroki: 87a

Sonnotlar

¹ Tercüman, Bektaşilik ve Ahilik geleneği içinde, kimi törenlerde okunan, çoğu manzum, bazıları mensur olan, daha çok özür dileme ve bağılanma istekli dualar verilen addır.

² Buradaki “Salavât-ı Kebîr”in aynısı bir erkânâmede “Salavât-nâme-i İmâmân” şeklinde yer almaktadır, bkz.: Özcan 2008: 202-203.

³ Bkz.: Gölpınarlı 1995: 1-5.

⁴ Bkz.: Sarıkaya 2002: 6-12; Torun 1998: 49-50.

⁵ Bkz.: Gölpınarlı 1995: 5-100.

⁶ Bkz.: Gürel 1992.

⁷ Bkz.: Sarıkaya 2002: 6-12; Torun 1998: 54-55.

⁸ Bkz.: Sarıkaya 2008.

⁹ Bkz.: Arslanoğlu 1997.

¹⁰ sādâtdan: metinde “sa‘ âdatdan”.

¹¹ Hudâ-râ: metinde “Hudây-rân”.

¹² Bu şiir, Hatâyî Divanı s. 140’da (Ergun 1958) 7 beyit hâlinde ve oldukça farklı bir şekilde bulunmaktadır. Buradaki özellikle vezin ve kafiye kusuru bulunan beyit veya mısralar, sonradan tercümanları okuyanlar tarafından ilave edilmiş olmalıdır. Çokluğundan ve zaten metinler aslından oldukça uzaklaştığından dolayı vezin ve kafiye kusurlarına işaret edilmemiştir.

¹³ Haṭâ: metinde “Haṭā”.

¹⁴ Hudâ: metinde “ḥaṭā”.

¹⁵ Ergun 1956: 140.

¹⁶ Metinde böyle olmakla beraber Hatâyî Divanındaki şu şekil hem vezne, hem kafiyece uygundur ki Hatâyî’nin dilinden çıkan da bu olmalıdır: İmâm Zeyne’l-‘abâ Bâkır u Ca‘fer / İmâm Kâzım Rızâ için bağışla.

¹⁷ Geç andan: metinde “Geçen”.

¹⁸ şâhib-i: metinde “seḥâ”.

¹⁹ “(Onlar) kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyi davrananları sever.” Âl-i İmrân, 3/134.

²⁰ Nesl-i: metinde “nüsaḥ-ı”

²¹ Aşk olsun: Bir selâm biçimi. “Ödülünüz İlâhî aşk olsun.” demektir. Bu selâma cevap olarak “Aşkın cemal olsun.” denir. Eğer sonra hitap edilen “Cemalin nur olsun.” cevabını verirse, ona “Nurun alâ nur olsun.” cevabı verilir (Günşen 2007: 331).

²² Başka çıkmak: Üstadın rızasını alarak, icazete yani başka bir dükkan açmaya hak kazanmak. Dükkan sahibi olmak (Torun 1998: 72) demektir.

²³ Miyân-beste: Erenler nazarında üstad elinden şed kuşanan fütüvvet ehli. Buna sâhib-i tarik de denir. Eğer pîr elinden kuşanmışsa kemer-beste adını alır (Torun 1998: 79).

²⁴ ḥānesine: metinde “ḥānesine”.

²⁵ Eliñ: metinde “anñ”.

²⁶ Üstâd-ı nefis olmak: Nefsini terbiye etmek, isteklerine hakim olmak (Torun 1998: 85).

²⁷ “Peygamber, Rabbi tarafından kendisine ne indirildi ise ona iman etti, müminler de! Onlardan her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etti. ‘O’nun resullerinden hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz.’ dediler ve eklediler: ‘İşittik ve itaat ettik Rabbimiz, affını dileriz, dönüşümüz sanadır.’” Bakara, 2/285.

²⁸ “Ali’den başka yiğit, Zülfikar’dan başka kılıç yoktur.” mealindeki Hz. Muhammed’e atfedilen söz.

²⁹ “İzzet ve kudret sahibi olan Rabbin, onların vasıflandırmalarından münezzehtir. Gönderilen bütün peygamberlere selâm olsun. Âlemlerin Rabbi olan Allah’a da hamd olsun.” Saffât, 37/180-182.

³⁰ Gerçek: Bektaşilerde “gerçeğe Hû”, “gerçek erenler demine Hû” şeklinde kullanılır. İçi dışına, özü sözüne uyan; manasız davaya kalkışmayan; Hak’la hak olan erlere gerçek eren denir (Uludağ 2001: 146).

³¹ “yâ Allah”, “yâ Muhammed”, “yâ ‘Alî” ibareleri metinde birer kere geçmekle beraber yanlarındaki simgelere ve yaygın söylenişe istinaden üçer defa yazdık.

³² nūr-ı: metinde “nūr”.

³³ cevheru’l-bâhir: metinde “gevheru’l-bâhir”.

³⁴ cevheru’l-bâhir: metinde “gevheru’l-bâhir”.

³⁵ Ca‘fer eṭ-Ṭâhir: metinde “Ca‘fer eṣ-Şâdık”

³⁶ Ahmed Yesevî metinde bu şekilde yazılmıştır.

³⁷ anadandır: metinde “añadandır”.

³⁸ Buradaki 444 sayısına bir anlam veremedik. Hicrî 444 olması mümkün olmadığına göre bir şifre sayı olması muhtemeldir diye düşünüyoruz.

³⁹ biñ: metinde “bin”.

⁴⁰ Baş okutmak: Cem âyinlerinde sorgu veya görgüden geçerek “pîrin/mürşid”in rızalığını alıp günahlardan arınmak, gönlü temizlemek (Günşen 2007: 332).

⁴¹ Mühürlemek (Ayak Mühürlemek): Sağ ayak başparmağını sol ayak başparmağı üzerine, elleri dizlere veya çapraz olarak omuzlara koyarak ve başı hafifçe öne eğerek niyaz vaziyetinde ayakta durmak. “Baba”, “dede” veya “mürşid”in huzurunda saygı ve teslimiyet işareti olarak böyle durulması beklenir (Günşen 2007: 331). “Olarak” kelimesi metinde şu şekilde:

⁴² Çerağ yandırmak: Cem âyini sırasında, mum, lâmba vb. aydınlatma araçlarını usûlüne göre yakmak demektir (Günşen 2007: 332).

⁴³ Gülbâng: Belli hususlar için tertip edilmiş dualar. Her önemli husus için Mevlevîlikte ve Bektaşilikte gülbângler koro halinde belli bir ses tonuyla söylenir (Uludağ 2001: 149).

⁴⁴ Metinde şu şekilde:

⁴⁵ Çerağ dinlendirmek: “Söndürmek” ifadesi yerine kullanılır. Çerağ, üflemek yerine elle söndürülür (Günşen 2007: 332).

⁴⁶ Küre: “Hz. Fatma Ocağı” da denilen ocak. Tekkelerde, dergâhlarda ocak, bir niyaz yeridir.

⁴⁷ mürşid: metinde “mürşîd”.

⁴⁸ Niyâz, tarikat, yol ulusuna, büyüğüne ya da tarikatta, yolda bir makamı temsil eden yere ve bunlar aracılığıyla Tanrı’ya yalvarma, yakarma biçiminde uygulanan bir ibadet; saygı, hürmet (Korkmaz 2005: 520).

⁴⁹ önüne: metinde “önüne”.

⁵⁰ Mürşid önüne: metinde “mürşîd önüne”.

⁵¹ Dâra durmak: Kişinin kendisini Hak, Hz. Peygamber, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt huzurunda sayıp, nefisini sığaya çekmesi ve “ölmeden önce ölüme” hazırlamak için yapılan bir çeşit nefis muhasebesidir. Dâra durma şekli, canını yol uğruna vermeye hazır olduğunu belirtmek için

ayak mühürlü, eller önde çapraz bağlanmış durumda, baş hafifçe öne eğik olarak durmadır (Günşen 2007: 333).

⁵² “... içtenlikle tövbe edin.” Tahrîm, 66/8. Burada “tevbetuhu” kelimesi ayete dâhil değildir.

⁵³ “Onlardan her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etti. ‘O’nun resullerinden hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz.’ dediler ve eklediler: ‘İştittik ve itaat ettik Rabbimiz, affını dileriz, dönüşümüz sanadır.’” Bakara, 2/285.

⁵⁴ “Sana biat edenler, gerçekte Allah’a biat etmektedirler. Allah’ın eli, hepsinin ellerinin üstündedir. Kim sözünden dönerse, kendi aleyhine olarak döneklik eder. Ama kim Allah’a verdiği sözünde durursa, Allah ona pek büyük mükâfat verir.” Fetih, 48/10.

⁵⁵ “Hamd, çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, zillet ve âcizliğin gerektirdiği bir yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah’a mahsustur’ de ve O’nu tekbir ile yücelt.” İsrâ, 17/111.

⁵⁶ “Bütün dinlere üstün kılmak için Resulünü hidâyet ve hak dinle gönderen O’dur.” Fetih, 48/28.

⁵⁷ “... kâfirlerin hoşuna gitmese de ...” Saf, 61/8.

⁵⁸ “Hakikaten Allah, (Hudeybiye’de) ağacın altında sana biat etmekte oldukları vakit, o müminlerden razı oldu. Böylece kalplerinde olan sadakati bildi de, üzerlerine manevî huzuru indirdi. Kendilerine de yakın bir zafer (Hayber’in fethini) verdi.” Fetih, 48/18.

⁵⁹ “Üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüş bileziklerle süsleneceklerdir. Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir.” İnsân, 76/21.

⁶⁰ Bu cümle ayet değildir.

⁶¹ pâke: metinde “bâle”.

Kaynakça

- Arslanoğlu, İbrahim. (1997). Yazarı Belli Olmayan Bir Fütüvvetnâme. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergun, Sadettin Nüzhet. (1956). Hatayî Divanı Şah İsmail-i Safevî Hayatı ve Nefesleri. İstanbul: Maarif Kitaphanesi.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (1955-1956). “Şeyh Seyyid Gaybî Oğlu Şeyh Seyyid Huseyn’in Fütüvvet-Nâme’si”. İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası, XVII(1-4): 5-100.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (1995). Vilâyet-nâme. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Gümüşoğlu, Dursun ve Rıza Yıldırım. (2006). Bektaşî Erkânâmesi. İstanbul: Horasan Yayınları.
- Günşen, Ahmet. (2007). “Gizli Dil Açısından Alevîlik-Bektaşîlik Erkân ve Deyimlerine Bir Bakış”. Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları, 2/2: 328-350.
- Gürel, Rahşan. (1992). Razavî’nin Fütüvvet-nâmesi (Fütüvvet-nâme-i Kebîr veya Miftâhü’l-dekâyık fî beyâne’l-fütüvveti ve’l-hakâyık). Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, Esat. (2005). Alevilik ve Bektaşîlik Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Köksal, M. Fatih. (2008). Ahi Evran ve Ahilik. Kırşehir: Kırşehir Valiliği Yayını.

- Ocak, Ahmet Yaşar. (1996). “Fütüvvetnâme”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 13: 264-265.
- Özcan, Nurgül. (2008). “Bektaşî Erkânnameleri ve Bir Bektaşî Erkânname’si”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 46: 189-204.
- Torun, Ali. (1998). Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-nâmeler. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. (2002). XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu’da Fütüvvetnamelere Göre Dinî İnanç Motifleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. (2008). Fütüvvetname-i Cafer Sâdık. İstanbul: Horasan Yayınları.
- Uludağ, Süleyman. (2001). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.